

УДК 316.485.26(477)

Артюшенко О. М.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
іноземних мов, Міжрегіональна Академія
управління персоналом (Україна, Київ),
Anaskos@bigmir.net

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Аналізується українське суспільство, яке живе, працює, навчається в умовах гібридної війни. Саме гібридна війна у поєднанні з інформаційною змусила українське суспільство об'єднатися заради свого майбутнього, продемонструвати почуття патріотизму. Сформувалося громадянське суспільство, яке чітко усвідомлює вектор свого розвитку. Формується нова генерація українців, яка виховується на інших цінностях, на інших прикладах. Сьогоднішнє суспільство потребує реформ для комфортного життя в своїй країні.

Ключові слова: гібридна війна, експансія, громадянське суспільство, українці, свідомість.

Сьогодні Україна переживає складні часи свого існування як незалежної держави на пострадянському просторі. Вкрай важко для українців, а особливо для жителів Сходу, які потрапили в тенета «рятівників російськомовного населення», було повірити в те, що саме на їхню територію прийде війна, терористи, голод та розруха. В таких умовах нестабільності та непередбачуваності трансформується сутність буття та ціннісні орієнтири людини.

Як змінюється свідомість людей в таких екстремальних умовах? Чим вони керуються в першу чергу? Якою є мотивація в цей момент? В сьогоднішніх умовах гібридної війни українське суспільство як ніколи потребує пильної уваги до своїх вчинків та своїх дій. На долю українців випало неабияке випробування: вистояти в гібридній війні, не зламатися морально, відстояти свою правду та свою цілісність. Метою даної статті є аналіз поведінки та настроїв сучасного суспільства під час гібридної війни.

Так склалося, що українське суспільство було розділено територіально на східне та західне, за напрямком розвитку: західна Україна тяжіла до Європи, а східна – до Росії, за воєнним питанням. Якщо територіальний чинник та чинник розвитку були невід'ємними для українського суспільства, то мовний чинник насаджувався політичними силами для того, щоб схилити на свій бік частину східного та південного електорату. Плоди діяльності таких політичних сил Україна пожинає вже сьогодні. Жертвами такої політики став як завжди народ, якого ще раз обдурили, пообіцявши знову золоті гори. Виникає питання: Як сучасний українець за новітніх інформаційних технологій знову став маріонеткою в руках тих, хто продався за тридцять срібних Кремлю? Було б не так сумно і плачевно, коли б не гинули люди на Майдані та на Сході України. Антиукраїнська пропаганда, яка велася роками, «бомбування» російськими засобами масової інформації свідомості людей в Криму, в східній Україні спричинили гібридну війну. Українське суспільство не підозрювало, що саме на їх територію може прийти війна.

Війна – це завжди «безлад», руйнація повсякденного життя пересічних громадян, але, перш за все, – це руйнація їхньої свідомості.

Гібридна війна – це **війна** із поєднанням принципово різних типів і способів ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення спільних цілей. Типовими компонентами гібридної війни є використання:

– класичних прийомів ведення війни (із військово-службовцями в уніформах, військовою технікою та ін.);

– нерегулярних збройних формувань (повстанців, терористів, партизан та ін.);

– та таких типів війни і прийомів як інформаційна і кібервійна.

При цьому країна-агресор залишається публічно непричетною до розв'язаного конфлікту [9]. Сьогодні ми спостерігаємо саме таку тактику ведення війни з боку Росії, яка відмовляється від своєї причетності до війни на Донбасі. Військові дії Росії по відношенню до України засуджуються міжнародною спільнотою, але в Росії своя правда, своя політика та своє правове поле.

У західній науковій думці орієнтовно вже з середини 2000-х років з'являється поняття «гібридна війна», однак у багатьох випадках вона трактувалася в інших термінах та поняттях, ніж це спостерігається тепер. Для характеристики сучасного протистояння України і Росії можуть бути застосовані такі поняття, як «неконвенційна війна» (unconventional warfare), «нерегулярна війна» (irregular warfare) чи «змішана війна» (compound warfare), або ж спонсоровані державою «гібридні війни» (State-Sponsored Hybrid). В усіх них вказується на «розмивання» обрисів військового конфлікту та залучення до нього невійськових засобів, які у звичному стані не мають прямого стосунку до класичного військового протистояння [3].

В. Горбулін вважає, що Росія використовує Східну Україну як великий полігон, на якому відточує на практиці нові методи й засоби ведення війни. І важко не погодитися з президентом Литви Д. Грібаускайте, що «Україна зараз бореться заради всього світу, заради всіх нас. Якщо терористичну державу, яка веде відкриту агресію проти свого сусіда, не зупинити, вона пошириться на Європу і далі». Крім суто класичних військових методів, Росія в межах «гібридної війни» чи не вперше масштабно використала концепцію «війни трьох кварталів». Її суть зводиться до того, що сучасний вояка має бути готовим: в одному кварталі – вести загальновійськовий бій, у другому – здійснювати поліцейські функції, у третьому – виконувати гуманітарні місії.

Ще в 1991 р. ізраїльський полемолог М. ван Кревельд визначив характерний для сучасного «постпостмодерного» періоду тип воєн як «нетринітарні», тому що вони не вкладаються в потрійну схему: уряд – армія – населення. Про зміну парадигми війни в сенсі залучення до неї невійськових структур говорить і Ф. ван Каппен: «Гібридна війна» – це змішування класичного типу війни з використанням нерегулярних військових формувань. Держава, яка веде «гібридну війну», реалізує угоду з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок із якими повністю заперечується. Ці виконавці можуть здійснювати такі речі, яких сама держава здійснювати не може... Усю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань» [3]. Росія таким чином розпалює тероризм у світі, прикладом цього є війна на Сході України.

Закарпатський історик та освітянин Ф. Брецько вважає, що зміст українсько-російської війни полягає у геополітичному знищенні Української держави-жертви, нейтралізації її геополітичних характеристик – розміру території, чисельності населення, статусу держави в світі, економічних можливостей, військової моці, сукупного потенціалу. Головний результат війни – це зміна політичної влади на цілком підконтрольну агресору. Україна вперше в світі безпосередньо стикнулася з цим

явищем [2]. Росія не хоче бачити Україну рівноправним та сильним партнером, сильною та могутньою державою з власною моделлю розвитку.

Гібридна війна у поєднанні з інформаційною формують твердий ґрунт, на якому процвітають сепаратизм, тероризм, результатом цього є людське горе, сльози та неймовірні людські втрати, але більш за все від цього потерпають діти, які втрачають своїх батьків, втрачають дитячі мрії на щасливе та мирне життя.

Виклики глобалізації посприяли тому, що суспільство досягло значного розвитку, інформатизація вивела суспільство на новий шлях свого існування як homo sapiens. Соцмережі, засоби масової інформації сприяють тому, що людина має доступ до безлічі інформації, може зробити певний аналіз розвитку тих чи інших подій. «Подібно до того як колесо є продовженням людської ноги і функції руху, окуляри та екран – продовженням ока і функція зору, одяг – продовженням шкіри, мас-медіа – це продовження усіх соціальних функцій життя людини, її психології та фізіології» [6, с. 102]. Але якщо «зв'язати руки» засобом масової інформації і наповнити їх однотипним змістом, то отримуємо те зомбоване суспільство, яке не має своєї думки, своєї позиції, таке суспільство дуже легко піддається різним методам, що заангажують їхню свідомість.

Оксана Забужко висловлює думку про те, що «далі відбуватиметься загальноцивілізаційне розмежування на письмених і неписьмених. Ця формула, яку доводиться чути не раз, знаєте, вже і від наших багатіїв: «У бідних людей великі екрани, а в багатих людей великі бібліотеки» – це розмежування на людей, котрі володіють мовою, котрі не повторюють те, що чули в постійно увімкнених, по-оружелівському, ефірах, а котрі здатні виробляти мову самі, володіють синтаксисом, володіють словником і мають достатню свободу думки для того, щоб висловити свою думку, а не просто ретранслювати почуте. Ось це формується тільки культурою читання. Боротьба за культуру читання є боротьбою за демократію – подивіться, що зробила Росія: Росія вбила культуру читання...» [4].

Ми погодимося з думкою української письменниці про те, що дивитися телевизор не треба вчитися, а розмежування на письмених та неписьмених буде продовжуватися до тих пір, коли саме суспільство не усвідомить того факту, що нашій державі потрібне громадянське суспільство, яке здатне мислити, усвідомлювати, аналізувати та боротися за свої права. В. Андрущенко вважає, що громадянське суспільство в Україні буде розвиватися лише тоді, коли запровадять більш активно горизонтальні зв'язки між людьми, коли населення зрозуміє, що відстоювати свої права і захищати свої інтереси ефективніше не поодиночці, а разом. Тобто, фактично перейти від тоталітарної моделі колективізму до демократичної. У цьому випадку самоорганізація громадян відбувається не з ініціативи держави, а є внутрішньою потребою самих людей. Таким чином, для громадянина самоорганізація стає вкрай необхідною, оскільки є формою реалізації його прав і свобод [1]. Сьогодні ми можемо спостерігати паростки громадянського суспільства, яке саме піднялося відстоювати свої права на Майдані, саме почало відстоювати свою територіальну цілісність, коли почалися військові дії на Донбасі.

Прикро, що за двадцять три роки існування української держави не було продемонстровано міцного українського слова та позиції щодо розвитку своєї держави. Бракувало

структур, які б займалися розповсюдженням правдивої інформації про суспільство та державу, пропагандою щодо парадигми її розвитку. Будемо сподіватися, що новоспечене міністерство інформаційної політики буде займатися саме цими питаннями, бо кожен день з каналів сусідньої держави летить неправдива інформація та видумані факти стосовно нашої держави. Боротися з російською пропагандою досить складно, але можливо, коли об'єднати зусилля всього народу заради єдності своєї держави. Сьогоднішнє суспільство як ніколи повинно бути прискіпливим до всього того, що відбувається в державі, воно має виконувати функцію контролю за виконанням певних рішень чиновників різних рангів. На думку дослідників, громадянину притаманні три ознаки, що відрізняють його від раба:

– громадянин є вільним і має основні права (перш за все – право на власність);

– громадянин бере участь у державних справах у різних формах;

– громадянин реалізує і захищає свої інтереси поза і окрім держави [8, с. 95]. Як показує практика, захищати свої права та інтереси українцям дуже складно.

Психоаналітик Віктор Прохасько вважає, що «особливість цієї війни в тому, що вона всіляко утверджує єдність України. Нарешті, і це по-перше, зруйнована концепція війни за територіальною приналежністю – західняки зі зброєю в руках постали за Схід. По-друге, західняки – «бандерівці», яким багато десятиліть поспіль допасовували галицький сепаратизм, воюють саме за унітарність країни. За короткий час – менше, ніж за рік, – відбулася важлива трансформація суспільної свідомості: українці пройшли від ідеї автономізації через «віддамо Донбас – хай, як Крим, там наїдяться російського щастя» до твердої позиції збереження України в межах теперішніх кордонів. «Ні п'яді рідної землі!». І нарешті, українці вперше за тривалий історичний проміжок часу воюють за свою незалежність не в складі армій інших держав, а своєю власною армією. Цей досвід буде визначальним не тільки для теперішнього покоління, яке добровільно взяло на себе таку місію, але й для багатьох наступних поколінь українців» [5].

Події на Сході України змушують кожного українця бути небайдужим до своїх побратимів. Мабуть, це єдиний епізод за всю історію незалежної України, коли весь український народ продемонстрував патріотизм, згуртованість заради свого майбутнього. Перемога наших спортсменів чи співаків в майбутньому буде по-іншому сприйматися українським народом, бо це – уособлення нашої держави. Сучасне українське суспільство сформувало громадянську позицію. Дуже важливо виховувати таке суспільство ще змалечку. В 90-ті роки ми такий шанс втратили, але сьогоднішнє підрастаюче покоління зростає вже на інших засадах, на інших прикладах, на інших цінностях. На це покоління покладаються великі надії. Політика держави має відігравати вирішальну роль у вихованні патріотично налаштованої молоді. Діти у вишиванках з квітами української символіки йдуть до школи, звучить гімн України у мобільних телефонах – це демонстрація того, що українська нація відбулася. Як не прикро, але саме експансія Росії «розкрили очі» українцям, це змусило їх повстати проти спільного ворога, не дивлячись на те, якою мовою хто говорить, до якого віросповідання належить, які має політичні погляди. Анексія Криму та війна на

Схід України привели до того, що українці по-новому подивилися на розвиток своєї держави та знайшли своє місце в світі.

«Амбівалентність суспільної свідомості українців – коли значна частина громадян хоче одночасно рухатись в Європу і дружити з Росією, має суперечливі погляди на пріоритети соціально-економічного розвитку, політичної системи, політичних партій – може бути не тільки проблемою для суспільства, але й шансом. І одночасно шансом для активної меншості. Таку думку висловив голова правління Центру прикладних досліджень «Пента» Володимир Фесенко під час круглого столу «Перспективи модернізації в Україні і тенденції змін суспільної свідомості», організованого Інститутом соціології НАН України за інформаційної підтримки Фонду «Демократичні ініціативи». Але ця меншість, на думку експерта, має неодмінно знати, чого вона хоче, куди вона хоче, і якщо вона активно діятиме, зміни будуть. Інша річ, продовжує свою думку Володимир Фесенко, як цими змінами зможуть скористатися політики. Основна проблема полягатиме й у ефективності соціально-економічних перетворень. Громадяни з певною насторогою і навіть побоюваннями ставляться до змін, суспільних перетворень. Подолати такі настрої можна лише в короткий проміжок часу, коли буде довіра до політиків, які можуть стати рушійною силою змін. ...якщо населення не бачить ефекту від цих політичних змін, тоді неминуче настає розчарування.

Політолог також застерігає – якщо змін не буде або ці зміни будуть неефективними, суспільству і політикам треба пам'ятати про сумну перспективу – неминучу деградацію суспільства. «Ми знову можемо опинитися на роздоріжжі», – підсумував Володимир Фесенко [7].

Як показує історія, суспільство швидко запалюється й швидко згасає. Згадаємо Помаранчеву революцію 2004 року, саме тоді суспільство проснулося від політичної сплячки і вимагало змін, їх не відбулося. Суспільство залишилося розчароване політиками, які багато чого обіцяли. Сьогоднішнє суспільство відстояло свої права на Майдані, піднялося в бій проти ворога, зародився волонтерський рух. Все це суспільство робило й робить з власної ініціативи. Від держави воно вимагає економічних та соціальних змін, реформ, миру, покращення їхнього життя. Сьогоднішнє суспільство втомилася від податків, від тарифів на комунальні послуги. Якщо суспільство прагне змін, то держава має не зволікати з реформами, а втілити їх в життя та створити комфортні умови для своїх громадян. Українське суспільство згуртувалося, знайшло в собі сили боронити свій край, воно заслуговує на таку ж саму віддачу від держави. Якби не війна на Сході України, чи змогли б українці так згуртуватися? Мабуть, що ні. В нашому випадку, щоб трансформувалася психіка людини, щоб змінилося її світобачення, потрібні екстремальні умови, випробовування та, на жаль, людські жертви. Саме це трансформує людину, її світосприйняття, зобов'язує її діяти радикально.

Україна – сильна духом держава. Ми разом переможемо ворога, повернемо Донбас та Крим до України, зуміємо навести лад в своїй країні та збудуємо нову державу європейського рівня розвитку.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть. Досвід соціально-філософського аналізу / Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2006.

2. Федір Бреко: Метою цієї війни є повне підпорядкування України експансіоністським неоімперським планам Кремля. – <http://prozak.info/Suspil-stvo/Breko-pro-gibridnu-vijnu-Rosiyi-proti-Ukrayini>

3. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу Володимир Горбулін 23 січня, 22:58. – http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyuna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-_html

4. Портніков В. «Оксана Забужко про російську інформаційну експансію і книжку». 14.02.2015. – <http://www.radiosvoboda.mobi/a/26849736.html>

5. Прохасько Ю.: Або ми вийдемо з війни переродженнями і сильнішими. Або не буде нашої візії світу, а може, і нас самих. 16 липня 2014. – <https://rozmova.wordpress.com/2014/07/21/urko-prokhasko/>

6. Толстоухов А. В. Творення еко-майбутнього в контексті глобалізації: проблеми керування та перспективи: дис. ... доктора філософ. наук / А. В. Толстоухов. – Київ, 2004. – 393 с.

7. Фесенко Володимир: Суперечливість настроїв суспільства може стати шансом для змін. – http://www.dif.org.ua/ua/commentaries/expert_opinion/volodimir-fesenko/superechliansom-dlja-zm.htm

8. Яковлев А. М. Социальная структура общества. – М., 2003.

9. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

References

1. Andrushhenko V. Organizovane suspil'stvo. Problema organizacii' ta suspil'noi' samoorganizacii' v period radykal'nyh transformacij v Ukraini na rubezhi stolit'. Dosvid social'no-filosofsk'ogo analizu / Instytut vyshhoi' osvity APN Ukraini. – K., 2006.

2. Fedir Breko: Metoju cijei' vijny je povne pidporjadkuvannja Ukraini ekspansionists'kym neoimpers'kym planam Kremlja. – <http://prozak.info/Suspil-stvo/Breko-pro-gibridnu-vijnu-Rosiyi-proti-Ukrayini>

3. «Gibrydna vijna» jak kljuhovij instrument rosij's'koi' geostrategii' revanshu Volodymyr Gorbulin 23 sichnja, 22:58. – http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyuna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-_html

4. Portnikov V. «Oksana Zabuzhko pro rosij's'ku informacijnu ekspansiju i knyzhku». 14.02.2015. – <http://www.radiosvoboda.mobi/a/26849736.html>

5. Prohas'ko Ju.: Abo my vyjdemo z vijny pererodzhenymy i syl'nishymy. Abo ne bude nashoi' vizii' svitu, a mozhe, i nas samyh. 16 lypnja 2014. – <https://rozmova.wordpress.com/2014/07/21/urko-prokhasko/>

6. Tolstouhov A. V. Tvorennya eko-majbutn'ogo v konteksti globalizacii': problemy keruvannja ta perspektyvy: dys. ... doktora filosof. nauk / A. V. Tolstouhov. – Kyi'v, 2004. – 393 s.

7. Fesenko Volodymyr: Superechlyvist' nastroi'v suspil'stva mozhe staty shansom dlja zmin. – http://www.dif.org.ua/ua/commentaries/expert_opinion/volodimir-fesenko/superechliansom-dlja-zm.htm

8. Jakovlev A. M. Social'naja struktura obshhestva. – M., 2003.

9. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

Artjushenko O. M., PhD, associate professor of foreign languages, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine, Kyev), Anaskos@bigmir.net

Ukrainian society in a hybrid war

In the article the Ukrainian society which lives, works, studies in the conditions of the hybrid war is analyzed. The hybrid war with the information war made the society unite for the future, demonstrate the sense of patriotism. The civil society which understands the vector of the development is formed. Today we have a new generation of Ukrainians which is brought up on other values, other examples. Today's society demands reforms for comfortable life in this country.

Keywords: hybrid war, expansion, civil society, Ukrainians, consciousness.

Артюшенко О. Н., кандидат философских наук, доцент кафедры иностранных языков, Межрегиональная Академия управления персоналом (Украина, Киев), Anaskos@bigmir.net

Украинское общество в условиях гибридной войны

Анализируется украинское общество, которое живет, работает, учится в условиях гибридной войны. Именно гибридная война вместе с информационной заставила украинское общество объединиться ради своего будущего, продемонстрировать чувство патриотизма. Сформировалось гражданское общество, которое четко осознает вектор своего развития. Формируется новая генерация украинцев, которая воспитывается на других ценностях, на других примерах. Сегодняшнее общество требует реформ для комфортной жизни в своей стране.

Ключевые слова: гибридная война, экспансия, гражданское общество, украинцы, сознание.

* * *